

מעורבות הורים וטיב הקשר עם הגננת בתקופת הקורונה: מחקר משווה בין
החברה היהודית והחברה הערבית בישראל
אפרת בנג'ו¹ ורודיינה בדיר²

**Parental Involvement and Quality of Interaction with Kindergarten Teachers
during the Coronavirus Pandemic: A Comparative Study of Jewish and Arab
Families**

Efrat Bengio and Rodayna Badir

Abstract

The current study focuses on parental involvement and the nature of parents' relationship with their children's kindergarten teachers during the coronavirus pandemic. It highlights the parents' perspectives on the teachers' willingness to allow the former's involvement in their children's kindergartens. Parental perspectives on this willingness were reported among both Jewish and Arab families. 119 parents of kindergarten children participated in the study (55 Jewish parents and 64 Arab parents). Data was collected through questionnaires distributed to and completed by the parents participating in the study. The study's findings demonstrate the differences between Arab and Jewish parents in their patterns of parental involvement in general and the changes in their involvement in their children's kindergartens during the pandemic.

More specifically, Arab parents believed that the willingness of teachers to allow their involvement in their children's kindergartens was related to their socio-economic status. In contrast, Jewish parents believed that parents' availability and knowledge were significant factors in the teachers' willingness to encourage their

¹ המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון; המכללה האקדמית בית ברל.

² מכללת אלקאסמי.

involvement. The importance of this research lies in focusing on the role of parental involvement in their children's preschool education during stressful periods such as the coronavirus pandemic, further shedding light on how socio-cultural aspects are key to examining the perceived rationale for parental involvement and the nature of parents' relationships with their children's kindergarten teachers. That is, this study's implications help identify and recognize perceived socio-cultural differences concerning parental involvement in their children's preschool education in periods of crisis.

Keywords: Parental Involvement; Parent-Teacher Relations; Kindergarten Education; Arab and Jewish Parents; Coronavirus Pandemic.

תקציר

המחקר הנוכחי מתמקד במעורבות הורים וטיב הקשר עם הגננת בתקופת הקורונה וכן בנקודת המבט של ההורים לגבי הגורמים הקשורים לנכונות הגננת למעורבות ההורים בגן בחברה היהודית ובחברה הערבית. במחקר השתתפו 119 הורים לילדים בגיל הרך: 55 הורים מהחברה היהודית ו-64 הורים מהחברה הערבית. איסוף הנתונים נעשה באמצעות שאלונים לבדיקת משתני המחקר. ממצאי המחקר עולה כי קיימים הבדלים בין החברות בסוגי מעורבות ההורים וכן בשינוי במעורבותם בגן בתקופת וירוס הקורונה. זאת ועוד, הורים מהחברה הערבית סבורים שהגורם לנכונות הגננת לאפשר את מעורבותם בגן קשורה במעמד הכלכלי/חברתי בעוד שהורים מהחברה היהודית סבורים שזמינות ההורים והידע שלהם מהווים גורם משמעותי בנכונות הגננת לעודד את מעורבותם. חשיבות המחקר הינה בהתמקדות במעורבות הורים בגני ילדים בתקופת משבר וירוס הקורונה, בהתבוננות בהיבט תרבותי-חברתי לבחינת מעורבות ההורים. בנוסף, בבחינת הקורלציה בין מעורבות ההורים בגן לבין טיב הקשר עם הגננת והגורמים הקשורים לנכונותה לאפשר מעורבות הורים בגן מנקודת מבט של ההורים. השלכות ממצאי המחקר יכולים לשפוך אור על מעורבות הורים בגן בתקופת משבר וכן בהקשר להשפעות התרבותיות הקיימות.

תאריכים: מעורבות הורים, חברה ערבית, חברה יהודית, קורונה, תקופת משבר, גננות

מבוא

מעורבות ההורים הוא מושג רחב שמורכב ממספר היבטים: ההורים, אנשי החינוך בכללן גננות והתשתיות הקיימות במערכת החינוך. בהיבט של ההורים, יש להבין ולהתחשב באפיוניהם הייחודיים כמו מצב סוציו-אקונומי, ידע ומעמד חברתי כלכלי (Rodd, 2020). בהיבט של הגננת יש להתחשב בייחודיות הגלומה בתפקידה במערכת החינוך וכן בטיב הקשר שלה עם הורים (מבורך, 2017; משרד החינוך, 2019). לבסוף יש להתחשב בתשתיות הקיימות במערכת החינוך (חדאד- חאג יחיא ואחרים, 2021).

ידוע שמעורבות ההורים חשובה להתפתחות הילד וכי חלק מתפקידיה של הגננת הוא לעודד מעורבות זו. מרבית המחקרים בתחום התמקדו במורים. בניגוד למורים שנמצאים במערכת רחבה של תמיכה של חבריהם להוראה וכן של הנהלת בית הספר, לגננת תפקיד ייחודי בהיותה מנהלת גן (מבורך, 2017). משרד החינוך מצפה מהגננת להיות בקשר עם ההורים, עם הרשות המקומיות וכן עם מערכת החינוך. על הגננת לשתף את ההורים בכל הנוגע להתפתחות ילדם ולהביא למעורבותם בגן. בספרות המחקרית ידוע על מספר סוגי מעורבות הורים שנעים על רצף על פי מידת האקטיביות של ההורים: צופים, מספקי שירות, לומדים, דיאלוג וכן וועדים (נוי, 2014; Fisher, 2016).

בתקופות של שינויים חברתיים משמעותיים כדוגמת תקופת הקורונה נוסף סוג של מעורבות הקשור בהתנהלות הגננת וההורים בזמן הקורונה. מערכת החינוך בישראל מורכבת חברות שונות, לכל חברה אפיונים ייחודיים שעשויים להשפיע על מעורבות ההורים (טל ואחרים, 2021).

במחקר זה נתמקד בבחינת ההבדלים בין הורים בחברה הערבית לעומת הורים בחברה היהודית בסוגי מעורבות ההורים בגן בתקופת הקורונה וכן במשתנים נוספים שעשויים לשפוך אור ולהבין את מעורבות ההורים בגן: טיב הקשר עם הגננת ונקודת מבטם של ההורים לגבי הגורמים הקשורים לנכונות הגננת לעודד את מעורבותם בגן.

מעורבות הורים בגן הילדים וחשיבותה

התפתחותו התקינה של הילד בכלל, ושל הילד בגיל הרך בפרט, מושפעת מקשרי-הגומלין של הילד עם סוכני-חברות שונים: ההורים, המשפחה המורחבת ואנשי החינוך: גננות ומורים. תקשורת שוטפת בין המערכת המשפחתית לבין המערכת החינוכית חשובה למען התפתחות אופטימאלית של הילד במיוחד בגיל הרך שכן, ההורים הם הדמויות המשמעותיות ביותר בחיי הילד. שיתוף פעולה פורה בין ההורים לצוות הגן יתרום ליצירת סביבה חינוכית בטוחה

שמאפשרת התפתחות אופטימלית של הילד בכל התחומים (רואר - סטריאר, 2010). אם כן, מעורבות ההורים בחינוך ילדם חשובה להתפתחות הילד.

מעורבות הורים כוללת את התנהלות ההורים מול המסגרת החינוכית של ילדם בגן ובבית הספר. שכטמן ובושריאן (2015), התייחסו בהגדרת מעורבות הורים לפעולות שהורים נוקטים כדי לקדם את ילדם במסגרת הביתית והבית ספרית ובכל מסגרת אחרת, כמעורבות הורים. בנוסף, התייחסו בהגדרתם לפעולות שנוקטים מורים וגננות על מנת לשתף את ההורים בחינוך ילדם. מרבית המחקרים עוסקים בחקר מעורבות ההורים בבית הספר. מעט מחקרים נערכו לגבי מעורבות הורים וסוגי מעורבות ההורים בגן.

סוגי מעורבות הורים

ניתן להבחין במערכת החינוך בסוגים של מעורבות הורים הנבדלים במידת האקטיביות של ההורים (Fisher, 2016). נוי (2014), סיווגה את סוגי המעורבות בהתאם ליחסי הכוחות שבאים לידי ביטוי בין המורים/גננות לבין ההורים. בכל אחד מסוגי המעורבות נדרשת מידה שונה של מעורבות מצד ההורים ומצד אנשי החינוך. נהוג להתייחס לחמישה סוגים מרכזיים של מעורבות הורים. הסוג הראשון הינו ההורים כצופים. על פי סוג זה של מעורבות, ההורים צופים מן הצד בהתרחשויות שמתקיימות במסגרת החינוכית ולא לוקחים בה חלק פעיל. למשל, קריאת דפי מידע והשתתפות באספות הורים (Fisher, 2018; פרידמן, 2011; רואר סטריאר, 2010). סוג נוסף של מעורבות הורים הינו הורים כמספקי שירותים. על פי סוג זה ההורים מהווים משאב רוחני או חומרי עבור המסגרת החינוכית. הסוג השלישי של מעורבות ההורים הוא ההורים כלומדים. ההורים מעורבים האופן חלקי והשאיפה הנה שההורים ילמדו יותר וכך ישפרו את יכולות ההוריות שלהם ויוכלו להבין את עבודתם החינוכית של המורים. בדרך זו בה ההורים ישפרו את היכולות ההוריות ויבינו את עבודתם החינוכית של המורים, ניתן יהיה להשיג את מטרות המערכת החינוכית ביעילות רבה יותר (פרידמן, 2011). מעורבות פעילה יותר של ההורים ניתן לראות בקרב הורים שלוקחים חלק בוועדי הורים. וועד ההורים מייצג את כלל ההורים, חברי הוועד נמצאים בקשר עם הנהלת בית הספר והרשויות המקומיות על פי הצורך (נוי, 2014; משרד החינוך, 2019). סוג המעורבות שדורש שיתוף פעולה מתמיד ושיח בין המוסד החינוכי להורים הינו "הדיאלוג", ההורים והצוות החינוכי נמצאים בקשר מתמיד תוך שיתוף והיוועצות הדדית (Fisher, 2018; נוי, 2011; פרידמן, 2011).

במקרה של שינויים חברתיים, חשובים עוד יותר היחסים בין השותפים לעשייה חינוכית - הגננות וההורים. טל ואחרים (2021), מתייחסות לתקופת הקורונה כתקופה שבה התחשו שינויים חברתיים שעשויים להשפיע על הקשר בין ההורים לגננות. בתקופה זו הלמידה של כל שכבות הגיל הייתה תלויה במעורבות ההורית ובמיוחד של ילדים בגיל הרך שאינם עצמאיים בתפעול הטכנולוגיה שמהווה פלטפורמה ללמידה. לאור שינויים מהותיים אלה, נוצר בתקופה זו סוג מעורבות נוסף של ההורים - "מעורבות בתקופת הקורונה" הכולל את מערך הצרכים שנדרשו במהלך הסגרים ותקופות הבידוד כולל התייחסות לסיוע טכנולוגי שנדרש ללמידה מרחוק.

תפקיד הגננת

גן הילדים הוא יחידה עצמאית שכוללת את מוסדות החינוך לילדים בגיל שלוש עד שש בו משמשת הגננת כמנהלת. במסגרת תפקידה, הגננת מנהלת את הגן מבחינה פדגוגית וארגונית. מההיבט הפדגוגי- הגננת מתכננת את סדר היום וכן את לוח הלימודים השנתי. בהיבט הארגוני- הגננת מתכננת את תקציב הגן, מנהלת את צוות העובדים, את הקשר עם ההורים ועם הרשות המקומית. לגננת אחריות בתחומי ניהול וארגון הדומים לאלה של מנהל בית הספר, עם זאת, אין לה תשתית ארגונית תומכת כמו למנהל בית הספר. אם כן, על הגננת לתכנן את הקשר עם המערך הקהילתי הרחב ובעיקר עם אוכלוסיית ההורים של כיתת הגן (מבורך, 2017).

טיב הקשר של הגננת וההורים

טיב הקשר בין הגננת להורים אמור להיות מושתת על יחסי אמון והדדיות. אלטשולר-אזרחי (2014), מציגה מודל להבנת טיב הקשר בין ההורים והגננת. ההנחה הבסיסית במודל זה הינה שאשת החינוך- הגננת נתפסת כמומחית מקצועית בעבודתה בגן וההורים נתפסים כמומחים המכירים את ילדם ומכאן, שדיאלוג שיתופי בין הצוות בגן לבין ההורים נבנה בהדרגה לאורך הזמן. מנגד, ישנם מצבים, בהם מתפתחת חשדנות הדדית בין ההורים לצוות החינוכי, במיוחד באוכלוסיות מוחלשות נטולות הון חברתי שעשויות להיתפס כאוכלוסיות שיש לחנך מחדש (רואר- סטריאר, 2010). מקור שכיח של מתח בין הגננת להורים עשוי להיות טמון בפער בין האופן שבו הגננת תופסת את תפקידה ואת כישוריה לבין האופן שבו תופסים אותם ההורים (רמר וגילת, 2021). ישנן גננות שמדווחות על מתחים הקשורים בתפיסתן הפדגוגית שכן הן שמות דגש על טיפוח הערכה עצמית של הילד ומנגד הן סבורות

שההורים מעדיפים את קידום הישגי הילדים באוריינות ובמתמטיקה (Sverdlov & Aram, 2016). בנוסף, לעיתים מסרבים ההורים לציית לכללים הקיימים בגן.

נער וביברמן-שלו, (2021) טוענות במחקרן שיחסי שקיפות וזמינות גבוהה של הגננת להורים מתאפשרים תוך שימוש בהון התרבותי תוך הרחבת דרכי התקשורת במגוון ערוצים. יחסים אלו מייצרים אמון שמנטרל את החרדות, מעצמים את שיתופי פעולה ומפחיתים מאבקי כוחות. בדרך זו הגננת פנויה לעשייה חינוכית. זאת ועוד, ישנן גננות שתופסות את ההורים כלקוחות שיש לשרתם ולרצות אותן מכיוון שהן יכולים להשפיע על משאבי המערכת. בהתאם לתפישה זו הן פועלות כדי לענות על ציפיות ההורים כצרכנים, גם אם לעיתים אינם בהתאמה לתפיסת עולמן או תפישתן בנוגע לצורכי הילדים בגן. מנקודת המבט של ההורים קשר מיטבי ושיתוף פעולה בין הגננת להורים יאפשר לגננת לקדם את מטרותיה בתחום חינוך ילדם ההורים תופסים את מעורבותם בגן כחלק אינטגלי מתוך הכרה בזכותם לקבל דיווח שוטף מהגננת ולהשתמש בהון האנוי והחברתי שלהם על מנת להעלות בקשות וביקורות.

אופנהיים-שחר וברנט, (2021), טוענות שלהורים נטיית להתערב בנעשה בגן במגוון תחומים כחלק משינוי התפיסה בחברה המערבית המושתתת על תפיסה דמוקרטית. ניתן להסביר מגמה זו בעלייה ברמת ההשכלה של ההורים וכן עלייה במסוגלות העצמית שלהם, לצד ירידה בקבלת סמכות מקצועית בתחומים שונים בכללם של הגננת (גוסקוב, 2016). משרד החינוך מציג את חשיבות שיתוף הפעולה בין הורי הילדים לבין הגננות. שיתוף פעולה שתורם להתפתחות הילד, במיוחד בגיל הרך. כשמדובר בטיב הקשר בין ההורים והגננת יש לשאוף לשיתוף פעולה המפרה את כל השותפים במעשה החינוכי לבין אי קבלה של סמכות מקצועית וחוסר אמון ויעכיר את האקלים בגן (בראור וטל, 2021).

תפקיד הגננת בפיתוח מעורבות הורים

כאמור, הגננת מופקדת על חינוכם של ילדים הנמצאים בשלב חשוב של בהתפתחותם ומובילה את התהליך החינוכי. בהתאם לתפיסת העולם של האגף לחינוך קדם-יסודי, על הגננת להתייחס לצרכים של הילד, לצרכים של ההורה ושל הקהילה ולייצגם אל מול המערכת (משרד החינוך והתרבות, תשנ"ד). כדי למלא את תפקידה עליה להיות בעלת כישורים מורכבים של ניהול תקשורת, יכולת עבודה בצוות ויכולת הנהגה של ילדים ומבוגרים (Rodd, 2020).

פריש, (2012), מדגיש את תפקידה המרכזי של הגננת בעידוד מעורבות ושותפות עם ההורים על בסיס דיווח שוטף על תפקוד הילד ועל מנת לקדם את הסתגלותם של הילדים

והתפתחותם האופטימאלית. עידוד מעורבות ההורים מושתת על כישורים של ניהול עצמי ועל קשרים בין-אישיים טובים של הגננת עם אנשי-הצוות החינוכי, ההורים והילדים. תפקידיה של גננת מנהלת הגן הם בתחום הפדגוגי, בתחום המינהלי, אחריות לקשר עם הפיקוח. בנוסף, תפקיד הגננת הוא בפיתוח הקשרים הבין-אישיים כמו למשל אחריות לגבי הקשר עם ההורים וקיום שיחות אישיות עמו, להניע ולעודד את ההורים להיות מעורבים בעשייה החינוכית בגן הילדים (Mevorach & Miron, 2011; Rodd, 2020).

לשותפות החינוכית בין ההורים לצוות הגן ישנה השתמעות ייחודית שנובעת מהתלות הפיזית והרגשית של ילדי הגן במבוגרים. הורי הגן מפקידים בידי הגננת את האחריות לדאוג לצרכים ההתפתחותיים של ילדם, לתת אמון בגננת לסמוך על מקצועיותה ולהאמין ביכולותיה להבין את עולמו הרגשי של הילד, עולם שעד כה היה נחלת ההורים בלבד. צוות הגן בהובלת הגננת אמורים לבסס בקרב ההורים בטחון ביכולתם להכיל את צורכי הילד ובמקצועיותם. בגיל הרך ישנם ילדים שלא יכולים לשתף את הוריהם בנעשה בגן כך שטיב הקשר בין ההורים לגננת ולצוות החינוכי חשוב ביותר (ריטבו ואחרים, 2018). זאת ועוד, רמר וגילת (2021), טוענות שישנם מאפיינים ייחודיים לקשר בין הצוות החינוכי לבין הילדים בגן. בגן, הילדים זקוקים לתשומת אינטנסיבית ואישית לעומת ילדים בבית הספר מה שעשוי להביא למעורבות רבה יותר של הורים בגן. לאור האמור לעיל, הקשר של הגננת עם ההורים מקבל משמעות ייחודית שבאה לידי ביטוי גם בחוזר מנכ"ל בו מבהירים שההורים הינם שותפים משמעותיים ביצירת אקלים בטוח בגן הילדים, לפיכך על הגננת ליזום תהליכים שיעודדו את השותפות עמו ואת מעורבותם. שיתוף הורים ועדכון בנוגע לתהליכים החינוכיים יביא לאקלים מיטבי, ישפר את האמון ושיתוף הפעולה בין הצוות להורים (חוזר מנכ"ל, 2015).

תפקיד הגננת בתקופת הקורונה

בשנת 2019 פרצה בעולם מגפת וירוס הקורונה שהביאה לסגירת מוסדות החינוך ובהמשך לתקופות של סגרים ובידוד של ילדי הגן ו/או הצוות החינוכי. מצב זה הביא לצורך בשינוי מידי בדרכי הלמידה במערכת החינוך בכללה גן הילדים. השינוי בדרכי הלמידה העלה את הצורך בשינוי מעורבות ההורים כמו למשל סיוע ההורים לילדיהם להתחבר למחשב למפגש זום או לשמיעת הקלטת תכני לימוד שהגננת הכינה (Li & Jalanni, 2020). להבדיל מבתי ספר בהם הילדים עצמאיים יחסית, כשמדובר בילדי גן, ישנה תלות גדולה בהורים ובגננת (שכטר וספקטור-לוי, 2021). השינויים החברתיים השונים בתקופת הקורונה והצורך להתאים את דרכי ההוראה וכן את מידת הקשר עם ההורים נדרש בכל מערכת החינוך בישראל.

מערכות החינוך בישראל

מערכת החינוך בישראל בנויה מחברות שונות. בחינוך היהודי לומדים כ-75% מהתלמידים במערכת החינוך, ובחינוך הערבי לומדים כ-25% מהתלמידים (דוח מבקר המדינה, 2020). חוק החינוך הממלכתי משנת 1953 לא הכיר בייחודה של האוכלוסייה הערבית. בשנת 2003 נוסף תיקון 11 לחוק, הקובע כי יש להכיר בזכויות השוות של אזרחי ישראל תוך הכרה בשפה, בתרבות ובמורשת של קבוצות אוכלוסייה שונות במדינת ישראל בכללן האוכלוסייה הערבית (חוק חינוך ממלכתי תשי"ג – 1953). הוחלט שבצד החינוך העברי הממלכתי והחינוך הדתי היהודי לחינוך הערבי יהיה מעמד נפרד ושפת ההוראה בבתי ספר ובגנים ערביים תהיה ערבית שכן היא השפה הרשמית השנייה במדינה (חדאד חאג'י-יחיא ואחרים, 2018).

מעורבות הורים במערכות החינוך השונות

בהקשר להורים, ניתן לראות שישנם סוגים שונים של מעורבות הורים המתאפיינים במידה שונה של מעורבות, החל ממעורבות פסיבית של ההורים ועד למעורבות פעילה מאד. סוגים אלה מושפעים מאפיונים שונים הקשורים לתרבות, למעמד ולחברות שונות. ממחקרים שונים שבחנו את הקשר בין מעורבת ההורים לאפיוניהם הייחודיים עולה שהורים ממעמד חברתי-כלכלי גבוה נוטים לגלות מעורבות גדולה יחסית בחינוך ילדיהם (Nihat-Sad & Gurbuzturk, 2013). לעומת זאת, הורים ממעמד כלכלי נמוך והורים המשתייכים לקבוצות מיעוט אתני בחברה נוטים להיות פחות מעורבים בבית הספר של ילדיהם. נראה כי להורים אלה פחות משאבים של ידע וניידות ודרכי גישה לבית הספר הנדרשים למעורבותם. בשל כך, הורים אלה עלולים להביע חוסר אמון במערכת החינוכית (אלטשולר-אזרחי ופארן-רותם, 2018; Hornby & Lafaele, 2011).

בשנים האחרונות חלה עלייה ברמת ההשכלה בקרב הצעירים והצעירות בחברה הערבית. שיפור זה ברמת ההשכלה הינו כפועל יוצא משיפור התשתיות במערכת החינוך בחברה הערבית. שיפור שהביא לכך שיותר תלמידים לומדים במערכת החינוך. למרות העלייה, עדיין קיים פער במדדי הנשירה ממערכת החינוך בין התלמידים הערבים ליהודיים שנובעת בין היתר מתשתית ההוראה, מהמשאבים ומהכלים העומדים לרשות המורים והמנהלים בחינוך הערבי. כך למשל, ניתן לראות שקיים מחסור בצידוד הדיגיטלי ובתשתיות הפיזיות (חדאד- חאג יחיא ואחרים, 2021), תשתיות שנדרשו עוד יותר בתקופת הקורונה (Li & Ialanni, 2020). מרבית המחקרים בהם נעשתה השוואה במעורבות ההורים בין החברות

הייתה קשורה במעורבותם בבית הספר. כך למשל, גרינבנק ובנגיו (2021), בדקו את הבדלים במידת מעורבות ההורים ובסוגי מעורבות ההורים במערכות חינוך שונות בחברות ובמגזרים השונים: בחינוך היהודי- הממלכתי, הממלכתי-דתי והחרדי ובחינוך הערבי. ממצאי המחקר עלה כי קיימים הבדלים מובהקים במידת מעורבות ההורים ובסוגי מעורבות ההורים. מידת מעורבות ההורים בחינוך הערבי הייתה נמוכה יותר לעומת בחברה היהודית. סוג המעורבות השכיח במערכת החינוך הערבי הייתה "צופים" ואחריו "דיאלוג" ושני הסוגים הפחות שכיחים היו "ספקי שירות" ו"ועדים". לעומת זאת, סוג המעורבות השכיח ביותר בחברה היהודית בזרם החינוך הממלכתי היה "ועדים" ואחריו "דיאלוג". הסוגים הפחות שכיחים היו "צופים" ו"ספקי שירות". ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם ממצאים קודמים של עבוד-חלבי ומיעארי (2018) שמצאו שהורים בחברה הערבית מעורבים יותר בחינוך ילדיהם בבית ולא בבית הספר.

כאמור, מרבית המחקרים התמקדו במעורבות ההורים בבית הספר. מחקר חשוב שבו נבחנה מעורבות הורים במסגרות חינוך בגיל הרך לעומת מעורבותם בבית ספר היסודי העלה שישנם הבדלים במעורבות ההורים בילדות המוקדמת לעומת מעורבותם בחינוך היסודי. מידת מעורבות ההורים ירדה במעבר של הילדים מהגן לבית הספר. עוד נמצא שככל שההורה מעורב יותר בחינוך ילדו בבית כך מעורבותו בגן גדולה יותר והתקשורת עם הגננת/מורה הייתה תכופה יותר ונמצאה כיעילה יותר (Murray et al., 2015).

כאמור, במקרה של שינויים חברתיים כמו תקופת הקורונה, חשובים עוד יותר היחסים בין השותפים לעשייה חינוכית (טל ואחרים, 2011) כמו למשל גננות והורים, בהם מתמקד המחקר הנוכחי. עמדות כלפי עידוד מעורבות הורים נבדקה בספרות המחקרית בעיקר בהקשר למורים. עם זאת, לא נבדקה חוות דעתם של ההורים לגבי הגורמים הקשורים לנכונות הגננת לעודד את מעורבותם בגן. בנוסף, בשל המצב שנוצר בתקופת הקורונה, מיעוט מחקרים בנוגע למעורבות הורים בגן ומיעוט מחקרים המשווים מעורבות הורים בחברות השונות (גרינבנק ובנגיו, 2020), עולה חשיבות המחקר הנוכחי בבחינת מעורבות הורים לילדים בגיל הרך בחברה הערבית לעומת החברה היהודית הקשר לטיב הקשר עם הגננת וכן חוות דעתם של ההורים לגבי הגורמים הקשורים לנכונות הגננת לעודד את מעורבותם בגן. מטרת המחקר לשפוך אור על תקופה זו שמסמלת למידה בזמן לחץ ומשבר וכן על גורמים ייחודיים שיכולים לסייע להבין את מעורבות ההורים ובכך לעודד את מעורבותם. בהתאם לכך עולות שאלות המחקר:

1. האם יימצאו הבדלים בין הורים בחברה הערבית לעומת הורים בחברה היהודית במעורבותם בגן הילדים?
2. האם קיים הבדל בין הורים בחברה הערבית לעומת הורים בחברה היהודית בשינוי במעורבותם בגן בתקופת הקורונה?
3. האם יימצאו הבדלים בין הורים מחברה הערבית לעומת הורים מחברה היהודית בטיב הקשר עם הגננת בתקופת הקורונה?
4. האם יש קורלציה בין טיב הקשר של ההורים עם הגננת, מעורבות ההורים והשינוי במעורבותם בתקופת הקורונה בחברות השונות?
5. האם יימצאו הבדלים בין הורים מהחברה הערבית להורים מהחברה היהודית בעמדתם לגבי הגורמים הקשורים לכונות הגננת לעודד מעורבות הורים בגן?

שיטת המחקר

א. ניבדקים ושיטת הדגימה

לצורך המחקר נדגמו 119 הורים לילדים בגיל הרך. מהחברה היהודית נדגמו 55 הורים: ממוצע הגילאים 37.79 (סטיות תקן 7.35), 17% מההורים בחברה היהודית בעלי השכלה תיכונית, 49% בעלי תואר ראשון, 31% בעלי תואר שני ו-3% בעלי תואר שלישי. בחברה הערבית נדגמו 64 הורים: ממוצע הגילאים 39.71 (סטיות תקן 6.84). 45% מההורים בחברה הערבית בעלי השכלה תיכונית, 51% בעלי תואר ראשון, 4% בעלי תואר שני. הנבדקים מהחברה הערבית היו מאזור המשולש הנבדקים מהחברה היהודית היו ממחוז המרכז, שתי קבוצות המחקר היו מערים שהאוכלוסייה בה אינה מעורבת.

ב. כלי המחקר

איסוף הנתונים נעשה באמצעות שלושה סוגי כלים: שאלון לבדיקת מעורבות הורים, שאלון לבדיקת טיב הקשר עם הגננת והגננת ושאלון דמוגרפי.

ג. שאלון מעורבות הורים

השאלון כולל 27 הפריטים (המבוססים על שאלון של גרימברג-זהבי (2007)). בשאלון של גרימברג-זהבי סווגו הפריטים לארבע קטגוריות: רמת מעורבות סבילה בתהליך החינוכי, רמת מעורבות של מתן שירותים וקבלתם, רמת מעורבות פעילה בתהליך החינוכי ורמת מעורבות גביבוס המדיניות. רמת מהימנות השאלון $\alpha=0.95$. לצורך

המחקר הנוכחי נעשה שימוש ב- 23 הפריטים ונוספה קטגוריה של מעורבות בתקופת וירוס הקורונה שכללה 5 שאלות. כמו כן, נוספו שאלות לגבי השינוי במעורבות ההורים בתקופת הקורונה. ההורה משיב עד כמה כל אחד מההיגדים משקף את התנהלותו בהתאם לסולם 1-5: 1 = אף פעם, 5 = לעיתים קרובות מאד. למשל, עד כמה ההורה "משתתף בעזרה פיזית בגן"; " מקבלת אינפורמציה בכל סוף יום על המתרחש בגן"; "רואה את עצמי כנציג הורים של הגן".

1. שאלון לבדיקת טיב הקשר של ההורים והגננת

השאלון פותח ע"י מקגרו וגילמן (1991) וכולל 6 פריטים כמו למשל, "עד כמה קיימים דיווחים שותפים לגבי הנעשה בגן/בכיתה מהגננת/מורה", "עד כמה מתקבלות פעילויות המוצעות מההורים", "אני מרגישה/אמון בגננת/מורה". מהימנות כוללת של כל הפריטים $\alpha=0.68$. תשובות ההורה מסווגות על סולם 1-4:

1 = כלל לא, 4 = במידה רבה מאד.

2. שאלון דמוגרפי

השאלון פותח על ידי עורכות המחקר לצורך המחקר הנוכחי במטרה לבדוק את משתני הרקע של משתתפות המחקר. כמו שיווך לחברה – ערבית ויהודית, גיל ההורה, סוג בית הספר, וגורמים הקשורים לנכונות הגננת למעורבות ההורים מנקודת מבט של ההורים כמו למשל: זמינות ההורים למעורבות, מעמד כלכלי/חברתי, השכלה של ההורה. ההתייחסות לגורמים הקשורים לנכונות הגננת למעורבות ההורים נעשתה על סמך קריאת הספרות המחקרית ופנייה לשופטים בגיל הרך שעוסקים בתחום החינוך. לאור חוות דעת של השופטים נמצא שהגורמים שהוצגו מתאימים והוצגו כחלק מהשאלון הדמוגרפי.

ד. הליך המחקר

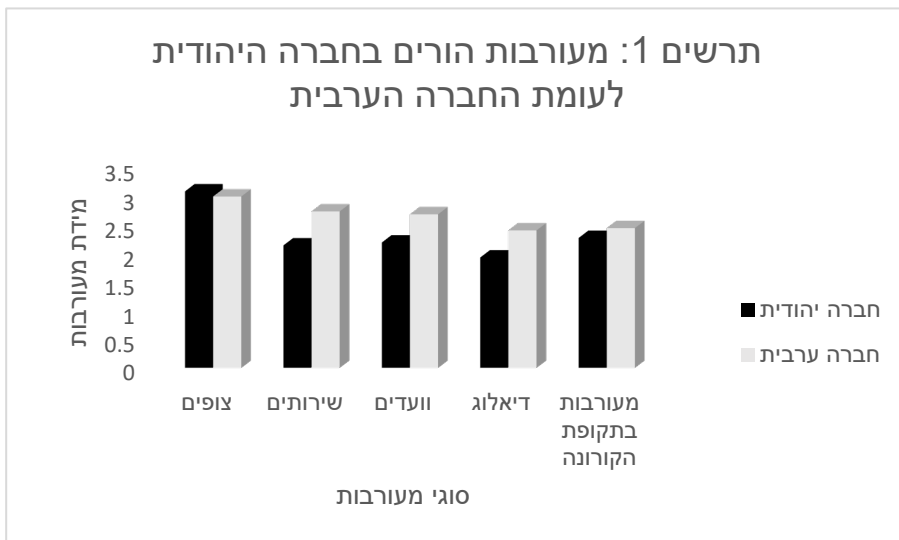
כל השאלונים הועברו להורים באופן אקראי ומקוון דרך רשתות חברתיות. להורים הוסבר שפרטיהם יישארו חסויים וישמשו לצורכי המחקר בלבד וכי אין תשובה אחת נכונה, אלא יש לבחור את התשובה המשקפת ביותר את עמדותיהם האישיות לגבי כל היגד.

ממצאים

1. מעורבות הורים בגן בחברה היהודית לעומת החברה הערבית

כדי לבדוק האם קיימים הבדלים בין בחברה היהודית לעומת הורים בחברה הערבית במעורבותם בגן הילדים באופן כללי נערך מבחן t לשני מדגמים בלתי תלויים. במבחן נמצא כי קיים הבדל מובהק בין החברות, $t(118)=-2.27, p=.025$. כלומר, הורים בחברה הערבית מעורבים יותר בגן הילדים ($M=2.62, SD=0.86$) בהשוואה להורים בחברה היהודית ($M=2.29, SD=0.68$).

כמו כן, כדי לבדוק האם קיימים הבדלים בין הורים בחברה הערבית לבין הורים בחברה היהודית בחמשת סוגי המעורבות בגן הילדים (צופים, שירותים, וועדים, דיאלוג ותקופת קורונה) נערך ניתוח שונות מאנובה חד כיווני (One Way MANOVA). נמצא כי קיים הבדל מובהק במדידה הסימולטנית, $F(5,113)=5.54, p<.001, \eta^2=.197$. בניתוחי שונות חד כיווניים לבדיקת ההבדלים בין הורים בחברה הערבית לבין הורים בחברה היהודית עבור כל מדד מעורבות בנפרד נמצא שבתקופת הקורונה נמצאו הבדלים מובהקים בין החברות בסוגי המעורבות "שירותים", "וועדים" ו"דיאלוג", אך לא בסוג מעורבות "צופים". זאת ועוד, בתקופת הקורונה מעורבות ההורים בחברה הערבית גדולה יותר ממעורבות ההורים בחברה היהודית ב"שירותים" ב"וועדים" ו"דיאלוג". (ראו תרשים 1).

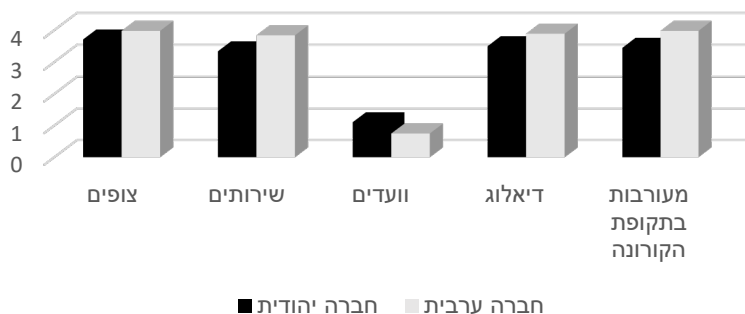
מעיון בתרשים 1 עולה שבתקופת הקורונה קיימים הבדלים מובהקים בין החברות במעורבות מסוג "שירותים", במעורבות מסוג "וועדים" וכן במעורבות ב"דיאלוג", אך לא במעורבות מסוג "צופים". במעורבות מסוג "צופים" אין הבדלים בין החברות אך ניתן לראות שהמגמה הינה שבשתי המחברות מעורבות ההורים כ"צופים" גדולה.

2. שינויים במעורבות ההורים בתקופת הקורונה

השינוי במעורבות ההורים נבדק בשאלות ממוקדות שנכתבו לצורך המחקר הנוכחי בנוגע לשינוי בכל אחד מסוגי המעורבות הידועים בספרות המחקרית. כדי לבדוק האם קיימים הבדלים בין הורים בחברה הערבית לבין הורים בחברה היהודית בשינוי הכללי במעורבותם בגן הילדים בתקופת הקורונה נערך מבחן t לשני מדגמים בלתי תלויים. במבחן נמצא כי לא קיים הבדל מובהק בין החברות, $p=.140$, $t(118)=-1.49$. כלומר, אין הבדל מובהק סטטיסטית בשינוי הכללי במעורבות ההורים בגן הילדים בחברה הערבית ($M=3.98$, $SD=0.79$) בהשוואה להורים בחברה היהודית ($M=3.73$, $SD=1.04$).

עם זאת, בבחינת השינוי בתקופת הקורונה בחמשת סוגי המעורבות בגן הילדים (צופים, שירותים, וועדים, דיאלוג ותקופת קורונה) בחברה היהודית לעומת בחברה הערבית, נערך ניתוח שונות מאנובה חד כיווני (One Way MANOVA). נמצא כי קיים הבדל מובהק במדידה הסימולטאנית, $\eta^2=.194$, $F(5,114)=5.49$, $p<.001$. בניתוחי שונות חד כיווניים לבדיקת ההבדלים בין הורים בחברה הערבית לבין הורים בחברה היהודית עבור כל סוג מעורבות בנפרד נמצא כי קיימים הבדלים מובהקים בין החברות בשינוי במעורבות מסוג "שירותים", במעורבות מסוג "וועדים", במעורבות מסוג "דיאלוג" וב"מעורבותם בתקופת הקורונה", אך לא במעורבותם כ"צופים" (ראו תרשים 2).

תרשים 2: שינוי במעורבות הורים בחברה היהודית לעומת החברה הערבית בתקופת הקורונה

מעיון בתרשים 2 נראה שהשינוי במעורבות ההורים בחברה הערבית בתקופת הקורונה גדול יותר מהשינוי במעורבות ההורים בחברה היהודית בסוגי המעורבות "שירותים", "דיאלוג", ו-"מעורבות הקשורה בתקופת הקורונה", אך נמוך יותר במעורבות מסוג "וועדים".

3. הבדלים בין ההורים בחברה הערבית לעומת הורים בחברה היהודית בטיב הקשר עם הגננת

כדי לבדוק האם קיימים הבדלים בין הורים בחברה הערבית לבין הורים בחברה היהודית בטיב הקשר עם הגננת נערך מבחן t לבדיקת מדגמים בלתי תלויים. במבחן נמצא כי לא קיים הבדל מובהק בין החברות, $t(118) = -0.89, p = .378$. כלומר, הורים בחברה הערבית ($M = 3.16, SD = 0.53$) לא נמצאים בקשר חזק יותר באופן מובהק סטטיסטית עם הגננת בהשוואה להורים בחברה היהודית ($M = 3.06, SD = 0.53$).

4. הקשר של ההורים עם הגננת, מעורבות ההורים והשינוי במעורבות בתקופת הקורונה

כדי לבדוק האם קיימים קשרים בין הקשר של ההורים עם הגננת לבין מעורבות ההורים והשינוי במעורבות ההורים בתקופת הקורונה נערכו מתאמי פירסון. מעיון בלוח 1 ניתן לראות כי נמצאו קשרים חיוביים מובהקים סטטיסטית בין הקשר עם הגננת לבין כל מדדי רמת המעורבות למעט ה"מעורבות בתקופת הקורונה". אולם, בחינה של הקשרים הללו בנפרד בחברה הערבית ובחברה היהודית מציגה תמונה שונה. בעוד שבקרב הורים בחברה הערבית כמעט ולא נמצאו מתאמים מובהקים בין הקשר של ההורים עם הגננת

לבין מעורבות ההורים והשינוי במעורבות ההורים בתקופת הקורונה, והקשר היחידני שנמצא מובהק, נמצא שלילי (בין הקשר של ההורים עם הגנת לבין השינוי בתקופת הקורונה), בקרב הורים בחברה היהודית נמצאו מתאמים חיוביים מובהקים רבים. השוואה בין המתאמים מצאה כי כל המתאמים בין הקשר של ההורים עם הגנת לבין השינוי במעורבות ההורים בתקופת הקורונה, וכן הקשר עם מעורבות – "צופים", גבוהים יותר באופן מובהק בקרב ההורים בחברה היהודית בהשוואה להורים בחברה הערבית (ראה לוח 1).

לוח 1: קשרים בין הקשר של ההורים עם הגנת לבין מעורבות ההורים והשינוי במעורבות ההורים בתקופת הקורונה

קשר עם הגנת בחברה הערבית (n=64)	קשר עם הגנת בחברה היהודית (n=56)	כלל המדגם (n=120)	רמת מעורבות
.19	.34*	.26***	מעורבות כללית
.06	.49***	.23*	"צופים"
.24	.24	.25**	"שירותים"
.21	.30*	.26**	"וועדים"
.23	.22	.23*	"דיאלוג"
.08	.33*	.18	"מעורבות בהיבטים של תקופת הקורונה"
<u>שינויים בסוגי המעורבות בתקופת הקורונה</u>			
-.20	.46***	.20*	שינוי ב"צופים"
-.02	.49***	.29**	שינוי ב"שירותים"
.02	.54***	.34***	שינוי ב"וועדים"
-.12	.61***	.33***	שינוי ב"דיאלוג"
-.29*	.51***	.19*	שינוי ב"מעורבות בהיבטים של תקופת הקורונה"

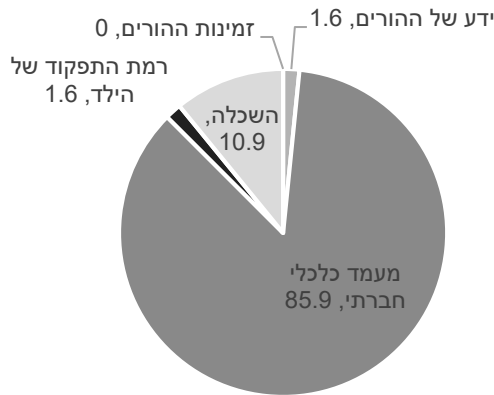
* p<.05 ** p<.01 *** p<.001

מעיון בלוח 1 ניתן לראות שככל שהקשר עם הגנת חזק יותר כך המעורבות לתחומיה טובה יותר. עם זאת, בבחינת הקשרים בין מעורבות ההורים והקשר עם הגנת בנפרד בחברה היהודית ובחברה הערבית, נראה שבחברה היהודית נמצאו מתאמים חיוביים מובהקים רבים יותר מאשר בחברה הערבית. כלומר, בחברה היהודית, ככל הקשר של ההורים עם הגנת חזק יותר כך המעורבות של ההורים גדולה יותר והשינוי במעורבות ההורים בתקופת הקורונה רב יותר. ואילו בחברה הערבית ככל שהקשר עם הגנת חזק יותר יש פחות שינוי במעורבות בתקופת הקורונה.

5. התפלגות הגורמים הקשורים לדעת ההורים על נכונות הגנת לקבל מעורבות הורים בקרב יהודים וערבים

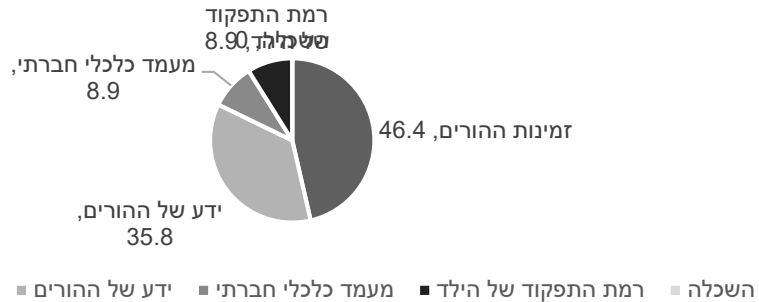
התפלגות הגורמים הקשורים לדעת ההורים על נכונות הגנת לקבל מעורבות הורים בקרב יהודים וערבים מוצגת בתרשים 3 ובתרשים 4. נמצא שקיימים הבדלים בגורמים הקשורים לדעת ההורים לנכונות הגנת לקבל מעורבות הורים בחברה היהודית לעומת בחברה הערבית.

תרשים 3: נכונות הגנת למעורבות ההורים בחברה הערבית

■ השכלה ■ רמת התפקוד של הילד ■ מעמד כלכלי חברתי ■ ידע של ההורים ■ זמינות ההורים

תרשים 4: נכונות הגננת למעורבות ההורים בחברה היהודית

ניתן לראות כי בעוד שבקרב הורים מהחברה הערבית רוב ההורים מדווחים על המעמד הכלכלי/חברתי (85.9%) כגורם משמעותי הקשור לנכונות הגננת לקבל מעורבות הורים בעוד שפחות מ-10% מההורים בחברה הערבית ציינו את המעמד הכלכלי/חברתי כגורם משמעותי. לעומת זאת, רוב ההורים בחברה היהודית ציינו את זמינות ההורים (46.4%) ואת הידע של ההורים (35.8%) כגורם משמעותי הקשור לנכונות הגננת לקבל את מעורבות ההורים בעוד שפחות מ-2% מההורים בחברה הערבית ציינו את הידע של ההורה כגורם וכלל לא ציינו את זמינות ההורה כרכיב בנכונות הגננת לקבל את מעורבות ההורים.

דיון סיכום ומסקנות:

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבדוק את מעורבות הורים בגני הילדים בתקופת הקורונה בחברה הערבית ובחברה היהודית, את השינוי במעורבות ההורים בתקופת הקורונה וכן את נכונות הגננת למעורבות ההורים בגן בחברות השונות מנקודת מבט של ההורים. בבסיס המחקר עמדו ארבע שאלות מרכזיות שנגעו להבדלים בין הורים מהחברה הערבית להורים מהחברה היהודית וכן לקשר בין המשתנים השונים כפי שעולה מדיווחי ההורים: (א) הבדלים בין הורים בחברה הערבית לעומת הורים בחברה היהודית במידת מעורבותם בגן הילדים ובסוגי המעורבות; (ב) הבדל בין הורים בחברה הערבית לעומת הורים בחברה היהודית בשינוי במעורבותם בגן בתקופת הקורונה. (ג) הבדלים בין הורים בחברה הערבית לעומת הורים בחברה היהודית בטיב קשר עם הגננת ומתאמים בין טיב הקשר עם הגננת לסוגי המעורבות בחברות השונות; (ד) הבדלים בין החברה הערבית לעומת הורים בחברה היהודית בחוות דעתם לגבי הגורמים הקשורים לנכונות הגננת לעודד מעורבות הורים בגן.

(א) הבדלים בין הורים בחברה הערבית לעומת הורים בחברה היהודית במעורבותם בגן הילדים

בכלל האוכלוסייה ניתן לראות שהורים שמאמינים ביכולתם להשפיע ולהביא לשינוי ישנה מוטיבציה למעורבות, בעוד שהורים שחושבים שלגורמים אחרים, ולא להם, יש את הכוח ואת היכולת לקבוע דברים הקשורים בחינוך ילדם, יעדיפו שלא להיות מעורבים במסגרת החינוכית. הורים מבינים את תפקידם בהתפתחות החינוכית של ילדם, יגלו מעורבות במסגרת החינוכית בכך שייקחו חלק בארגון אירועים, בהשתתפות בפעילויות במסגרת החינוכית, ועוד (Lerner, et al. 2022; Grolnick, 2016).

ממצאי המחקר הנוכחי העלו כי מעורבות ההורים בתקופת הקורונה גדולה יותר בחברה הערבית לעומת בחברה היהודית בסוגי המעורבות "שירותים", "וועדים" ו"דיאלוג". ממצאים אלו סותרים ממצאים קודמים (גרינבנק ובנג'ו, 2021) בהם נמצא שמעורבות הורים בחברה הערבית נמוכה יותר ממעורבות הורים בחברה היהודית. הסבר אפשרי לממצאים אלו עשוי להיות קשור בכך שהמחקר הנוכחי התמקד במעורבות הורים בגן. בגיל הרך נדרשת מעורבות רבה יותר בשל גיל הילדים וחוסר עצמאותם יחסית לבית הספר (ריטבו, 2018). ניתן להסביר ממצאים אלו גם על סמך מחקרם של עבוד-חלבי ומיעארי (2018) שמצאו שהורים בחברה הערבית מעורבים יותר בחינוך ילדיהם בבית ולא במסגרת החינוכית. בתקופת וירוס הקורונה, בשל הסגרים והלמידה מרחוק שנדרשה, ילדים נאלצו ללמוד בבית, מה שעשוי להסביר את ממצאי המחקר הנוכחי בהם נמצא שהורים בחברה הערבית מעורבים יותר בחינוך בילדם.

מחקרים שונים הראו שהפתאומיות של העיור שאפיין את החברה הערבית בפרק זמן קצר גרם לכך שהמשפחה התמקדה בענייני החיים והשאיפה את חינוך ילדיה למוסדות חינוכיים כמו הגן ובית הספר. בנוסף, למרות שההתפתחות הטכנולוגית כיום מאפשרת אמצעי תקשורת רבים ומהירים וזמינים לקשר עם ההורים, בבית הספר עדיין נעשה שימוש בשיטה המסורתית, שהיא להשעות את התלמיד ולבקש מהורה לבוא לבית הספר, במקום להשתמש בטלפון כדי להגיע מהר. הדבר דומה גם בתפקוד הוועדים השונים כמן וועד ההורים שמושפע מהמסורת ומהתרבות (Murray et al., 2015). ניתן להסביר את הממצאים במחקר נוכחי בקיומה של מציאות שונה בקרב הערבים בישראל שהיא שונה משאר מדינות ערב. ההורים הערבים בישראל חיים וחשופים לחברה הישראלית שהינה חברה ליברלית, ומהווה מודל לחיקוי דבר שיש בו תרומה חשובה בהתפתחות החברה והמודעות לזכויות התלמיד וההורים כאחד ומשפיעה על תפקוד ההורים והמורים. זאת ועוד, האם בחברה הערבית משקיעה בטיפול בילדים במיוחד

בהיותם צעירים ומקבלת את תמיכת המשפחה. בנוסף, האם מתעדפת את המחויבות למשפחה ובטיפול בילדים לעומת המחויבות לעבודה (Klein & Badir, 2021).

(ב) הבדל בין הורים בחברה הערבית לעומת הורים בחברה היהודית בשינוי במעורבותם בגן בתקופת הקורונה

ממצאי המחקר הנוכחי עולה שהשינוי במעורבות ההורים בחברה הערבית בתקופת הקורונה גדול יותר מהשינוי במעורבות ההורים בחברה היהודית בסוג מעורבות של "שירותים", "דיאלוג" ו"מעורבות בתקופת הקורונה", אך נמוך יותר מהם בסוג מעורבות "וועדים". ניכר שבשתי החברות השינוי במעורבות בסוג "וועדים" בתקופת הקורונה היה נמוך, יתכן שנדרשה פחות מעורבת מסוג "וועדים" בשל הסגרים, הריחוק החברתי ואופן הלמידה. ככל הנראה עלו צרכים נוספים שהעלו את הצורך בסוגי המעורבות אחרים. כאמור, במחקרים קודמים נמצא שמעורבות הורים בחברה הערבית נמוכה יותר לעומת מעורבות הורים בחברה היהודית (גרינבנק ובנג'ו, 2021) כך שסביר להניח שבתקופת הקורונה בה הייתה למידה רבה מהבית, וחלו שינויים חברתיים רבים, השינוי הגדול יותר היה באוכלוסייה שהממצאים לגבי מעורבותה מעידים על מעורבות נמוכה יותר (גרינבנק ובנג'ו 2021; עבוד-חלבי ומיעארי, 2018). הסבר נוסף יכול להיות קשור לכך שבחברה הערבית התשתיות הטכנולוגיות היו נמוכות יותר (חדאד-חאג יחיא ואחרים, 2021), מה שהביא לצורך במעורבות רבה יותר של ההורים כפי שבאה לידי ביטוי בשינוי במעורבותם. זאת ועוד, המגמה של שינוי במעורבות הורים מהגן לבית הספר (Murray et al., 2015) יכולה לשפוך אור על ממצאי המחקר הנוכחי שהתמקדו במעורבות ההורים בגן. בעוד שבמחקרים קודמים הממצאים היו התמקדו במעורבות בבית הספר. מעניין יהיה לחקור את השינוי במעורבות ההורים בגן לעומת בית הספר בחברות שונות בעתות שגרה או בעתות משברים אחרים.

(ג) הבדלים בין הורים מהחברה הערבית להורים מהחברה היהודית בטיב הקשר עם הגננת ומתאמים בין הקשר עם הגננת לסוגי המעורבות בחברות השונות

תפיסת העולם של האגף לחינוך קדם-יסודי הינה שהגננת מופקדת על חינוכם של ילדים, מובילה את התהליך החינוכי ומתייחסת לצרכים של הילד, לצרכים של ההורה ושל הקהילה ולייצוגם אל מול המערכת (משרד החינוך והתרבות, תשנ"ד). ידוע שרמת המעורבות של הורים במסגרת החינוכית של ילדם קשורה להצלחתם של הילדים

בתחומים השונים, הורים יכולים לגלות מעורבות באופן אוטונומי, תומך או מתוך רצון להיות בשליטה (Grolnick, et al., 2016). חיזוק לכך ניתן לראות בדברי פריש (2012), שמדגיש את תפקידה המרכזי של הגננת בעידוד מעורבות ושותפות עם ההורים. מממצאי המחקר עולה שאין הבדלים מובהקים בטיב הקשר עם הגננת בין החברה הערבית לחברה היהודית. שכן, המגמה הינה שבשתי החברות קיים קשר טוב עם הגננת. עם זאת, בבחינת מתאמים בין סוגי מעורבות ההורים לבין טיב הקשר עם הגננת על פי החברה, נמצא שבחברה הערבית, ככל שההורים יותר בקשר עם הגננת היה פחות שינוי במעורבותם בגן בתקופת קורונה. לעומת זאת, בקרב הורים בחברה היהודית, ככל שהקשר עם הגננת חזק יותר ההורים יותר מעורבים באופן ככלי וכן כ"צופים" ו"בוועדים". ככל הנראה ישנו גורם אחר שקשור במעורבות ההורים ובשינוי במעורבות ההורים בתקופת הקורונה בחברה הערבית שאינו טיב הקשר עם הגננת. מומלץ לבחון זאת במחקר המשך.

(ד) הבדלים בין הורים מהחברה הערבית להורים מהחברה היהודית בחוות דעתם לגבי הגורמים לנכונות הגננת לקבל מעורבות הורים בגן

ניתן לראות כי דעתם של הורים מהחברה הערבית לגבי הגורמים הקשורים לנכונות הגננת לקבל מעורבות הורים קשורה למעמדם הכלכלי-חברתי בעוד שדעתם של הורים מהחברה היהודית ציינו את זמינות ההורים ואת הידע של ההורים כגורמים משמעותיים בנכונות הגננת לעודד את מעורבותם. הסבר אפשרי לממצאים אלו ניתן לראות בממצאי מחקרם של גרינבנק ובנג'ו (2021) שמצאו שהסיבה לחוסר מעורבות הורים בבית הספר קשורה למעמד הסוציו-אקונומי של ההורים בחברה הערבית. יתכן שדעתם של ההורים שהגננת לא מעודדת את מעורבותם הינה בשל מעמדם החברתי. בעוד שבחברה היהודית ההורים נוטים לייחס את נכונות הגננת לעודד את מעורבותם בהקשר לידע שיש להורים ולמידת זמינותם.

למחקר הנוכחי השלכות חשובות בתחום החינוך. ייחודיות המחקר נעוצה בכך שהוא התמקד במעורבות הורים בגן וכן בחברות שונות בתקופת הקורונה, שמשקפת למידה בזמן משבר שלא נחקרו עד עכשיו. אמנם נראה שמשבר הקורונה נמצא בשלבי סיום, עם זאת השלכותיו עוד ניכרות ויראו בהמשך שכן ישנם סוגים שהושרשו לאורך זמן זה. כמו כן, ישנם מצבי משבר נוספים שעולים מעת לעת כמו למשל מצב בטחוני. ומכאן עולה ההתייחסות למגבלות ולהמלצות הבאות:

1. פיתוח מודעות של קובעי מדיניות לגבי ההבדלים בין החברות בגורמים למעורבות במטרה לעודד מעורבות הורים בחברות השונות זאת באמצעות סדנאות משותפות לגננות והורים משתי החברות שיאפשרו למידה הדדית.
2. קידום דיאלוג בין ההורים לבין הגננות במטרה להביא להסכמה מעשית בנוגע לתרומת מעורבות ההורים בחינוך ילדם בגן.
3. פיתוח סדנאות לעידוד מעורבות ההורים.
4. פיתוח תוכניות לעידוד מעורבות ההורים בשלבי הכשרת הגננות וכן סדנאות והשתלמויות לגננות בפועל על מנת להעלות את המודעות של הגננות לגבי הגורמים המביאים את ההורים למעורבות בגן בכל חברה.
5. המחקר נערך בתקופת וירוס הקורונה – תקופה ייחודית. יתכן שהיו גורמים נוספים שהשפיעו על מידת מעורבות ההורים שנובעים מאילוצי התקופה שלא נחקרו עד לכתבת מאמר זה שמומלץ לבחון במחקר המשך.
6. לבצע מחקר במדדים איכותניים ולבחון לעומק את הגורמים הקשורים למעורבות ההורים בתקופות שונות ובחברות שונות.
7. לערוך ראיונות עומק עם הגננות בחברות השונות לגבי הסיבות הקשורות לנכונותן לעודד מעורבות הורים.
8. לבחון מעורבות הורים בחברות שונות בזמן שיגרה ובתקופות משבר אחרות.
9. להעמיק את המחקר בנוגע למעורבות הורים בגן.

רשימת מקורות:

- אלטשולר- אזרחי ו' (2014). יש עם מי לדבר? הכשרת מורים לקשר מיטבי עם הורים. ביטאון מכון מופ"ת, 53, 51-58.
- אופנהיים-שחר, ס' וברנט א' (2021). "מי אנחנו שנדבר עם ההורים מגבלות בהכשרת גנות לקשר מיטבי עם ההורים. בתוך ע' טבק, וגי יצחק (עורכים). *ללכת בין הטיפות: אסופת מחקרים על השותפות בין הורים. למורים (עמ' 45-64)*. מכון מופ"ת.
- בראואר, מ' וטל, ק' (2021). "דברים שרואים מכאן לא רואים משם"- התבוננות בקשר בין הצוות החינוכי, ילדי כיתה א' וההורים. בתוך ע' טבק, וגי יצחק (עורכים). *ללכת בין הטיפות: אסופת מחקרים על השותפות בין הורים. למורים (עמ' 89-110)*. מכון מופ"ת.
- גוסקוב, ע' (2016). *למורה כבר אין עיניים בגב: משבר הסמכות החינוכית בעידן הפוסט מודרני וקווים מנחים לשיקומה*. מכון מופ"ת.
- גרינבנק, א' ובנג'ו א' (2021). מעורבות הורים בבית הספר בחינוך היהודי: הממלכתי, הממלכתי-דתי והחרדי ובחינוך הערבי. *מחקרי גבעה: שנתון המכללה האקדמית לחינוך גבעת ושינגטון, ח, 105-121*.
- חדאד- חאג יחיא, נ', חילאילה, מ', רודניצקי, א' ופרגיון, ב' (2021). *שנתון החברה הערבית בישראל*. המשרד לשוויון חברתי, המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- חוזר מנכ"ל, (2015). *אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות חינוך*. משרד החינוך.
- טל, ק', טיש, ס' וטל, פ' (2022). תפיסות הורים לילדים בגיל הרך ובגיל בית הספר היסודי את הקשר שלהם עם הגננות או המורות ואת דרכי הוראתן בתקופת משבר הקורונה. בתוך ע' קורט וג' גבעון (עורכים). *ימי קורונה – ילדים בגיל הרך בעתות משבר (עמ' 201-230)*. רכס.
- פריש, י' (2012). *הגנת – כמנהלת-גן וכמנהיגה חינוכית - פרקי-ניהול*. הוצאת שאנן- המכללה האקדמית הדתית לחינוך.
- מבורך, מ' (2017). *מנהיגות חינוכית בגיל הרך*. הוצאת מכון מופ"ת.

משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם-יסודי (2010). עשייה חינוכית בגן הילדים - קוים מנחים.

משרד החינוך, חוזר מנכ"ל (2019). נציגות הורים בבית הספר ובגן הילדים.
<https://apps.education.gov.il/mankal/horaa.aspx?siduri=175>

נוי, ב' (2014). של מי הילד הזה? יחסי הורים עם בתי הספר של ילדיהם. הוצאת מכון מופ"ת. נער, ש' וביברמן-שלו, ל' (2021). "מעל ומתחת לפני השטח" הון תרבותי כמשאב למשבר וחוסן בקשר שבין גננות לבין הורים. חוקרים@ הגיל הרך- מכללת לוינסקי לחינוך, 15, 1-38.

פרידמן, י' (2011). יחסי בית ספר-הורים בישראל. עיונים במנהל ובארגון החינוך, 32, 237-267.

פריש, י' (2012). הגננת כמנהלת-גן וכמנהיגה חינוכי פרקי-ניהול. שאנן : המכללה האקדמית הדתית לחינוך.

רואר-סטריאר, ד' (2010). סקירה מדעית יחסי משפחה- מסגרות חינוכיות בראייה רב תרבותית. הוצאת האוניברסיטה העברית.

רמר, ר' ויצחק, ג' (2021). "את לא תגידי לי מה לעשות"- התמודדות הגננת עם הורים המאתגרים את סמכותה. בתוך ע' טבק, וג' יצחק (עורכים). ללכת בין הטיפות: אסופת מחקרים על השותפות בין הורים. למורים (עמ' 65-88). מכון מופ"ת.

ריטבו, ב', לוק, ע' וברג, א' (2018). יחסים, קשר ושותפות חינוכית בין צוותי החינוך לבין הורי התלמידים מהלכה למעשה. הוצאת משרד החינוך, המנהל הפדגוגי- השרות הפסיכולוגי ייעוצי.

שכטמן, צ' ובושריאן, ע' (2015). בין הורים למורים בחינוך העל-יסודי- תמונת מצב והמלצות, היזמה למחקר יישומי בחינוך. הוצאת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

- Fisher, Y. (2016). Multi-Dimensional Perception of Parental Involvement. *Universal Journal of Educational Research*, 4(2), 457-463.
- Fisher, Y. (2018). Concealed and unconcealed motives for joining the Parent-Teacher Association: Mapping sentence and smallest space analysis. *Frontiers in Psychology*, 9, 9-1.
- Klein, J., & Badir, R. (2021). Outcomes of the Work and Family Conflict among Arab Israeli Female Teachers. *Education and Society*, 39(1), 25-46.
- Li, C., & Lalani, F. (2020). The COVID-19 pandemic has changed education forever. In *World economic forum* (vol. 29). The rise of online learning during the COVID-19 pandemic World Economic Forum (we forum. org).
- Mevorach, M., & Miron, M. (2011). Experienced early childhood teachers as graduate students: A process of change. *Early Childhood Education Journal*, 39(1), 7-16.
10643-010-0442-9s//10.1007org.doi.dx//:http
- Murray, E., McFarland-Piazza, L., & Harrison, L. J. (2015). Changing patterns of parent–teacher communication and parent involvement from preschool to school. *Early child development and care*, 185(7), 1031-1052.
- Rodd, J. (2020). *Leadership in early childhood: The pathway to professionalism*. Routledge.
- Sverdlov, A., & Aram, D. (2016). What are the goals of kindergarten? Teachers' beliefs and their perceptions of the beliefs of parents and of agents of the education system. *Early Education and Development*, 27(3), 352-371.
- Klein, J., & Badir, R. (2021). Outcomes of the Work and Family Conflict among Arab Israeli Female Teachers. *Education and Society*, 39(1), 25-46.

- Grolnick, W. S. (2016). Parental involvement and children's academic motivation and achievement. In *Building autonomous learners* (pp. 169-183). Springer, Singapore.
- Lerner, R. E., Grolnick, W. S., Caruso, A. J., & Levitt, M. R. (2022). Parental involvement and children's academics: The roles of autonomy support and parents' motivation for involvement. *Contemporary Educational Psychology*, 68, 102039.
- McGrew, K. S., & Gilman, C. J. (1991). Measuring the perceived degree of parent empowerment in home-school relationships through a home-school survey. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 9(4), 353-362.

مشاركة الوالدين وطبيعة العلاقة مع معلمة رياض الأطفال خلال فترة الكورونا: دراسة مقارنة بين المجتمع اليهودي والعربي في إسرائيل

إفرات بنجورودينه بدير

الملخص:

تركز الدراسة الحالية على مشاركة أولياء الأمور وطبيعة العلاقة مع معلمة رياض الأطفال خلال فترة كورونا (كوفيد-19)، بالإضافة إلى وجهة نظر أولياء الأمور فيما يتعلق بالعوامل المرتبطة باستعداد معلمة رياض الأطفال بإشراكهم في العملية التربوية. شارك في الدراسة 119 من أولياء أمور الأطفال الصغار: 55 من الأهل من المجتمع اليهودي و64 من الأهل من المجتمع العربي. تم جمع البيانات باستخدام الاستبيانات لفحص متغيرات الدراسة. تشير نتائج الدراسة إلى وجود اختلافات بين المجتمعات في أنواع مشاركة الوالدين وفي التغيير في مشاركتهم في رياض الأطفال خلال فترة فيروس كورونا. علاوة على ذلك، يعتقد الأهل من المجتمع العربي أن سبب استعداد المعلمة للسماح لهم بالمشاركة في رياض الأطفال يتعلق بوضعهم الاقتصادي/ الاجتماعي، بينما يعتقد الأهل من المجتمع اليهودي أن حضور الوالدين وجاهزتهما وثقافتهما تمثل عاملاً مهماً في استعداد المعلم لتشجيع المشاركة. تكمن أهمية الدراسة في التركيز على مشاركة أولياء الأمور في رياض الأطفال خلال أزمة فيروس كورونا، وفحص الجانب الثقافي والاجتماعي وتأثيره في مشاركة الوالدين. بالإضافة إلى دراسة العلاقة بين مشاركة الوالدين في رياض الأطفال وطبيعة العلاقة مع معلمة رياض الأطفال والعوامل المتعلقة باستعدادها للسماح بمشاركة الوالدين من وجهة نظر الوالدين. تلقي نتائج الدراسة الضوء على مشاركة الوالدين في رياض الأطفال في أوقات الأزمات وكذلك في سياق التأثيرات الثقافية القائمة.

الكلمات المفتاحية: مشاركة الوالدين، المجتمع العربي، المجتمع اليهودي، كوفيد-19، فترة الأزمات، معلمات رياض الأطفال.